

Ludvík Vaculík

Poslední slova
2002–2008

Jaroslava Jirková – Máj, Dokofán

Dřevěná mysl

KAM TEN SVĚT SPĚJE? CO JÁ VÍM! ZEPTĚJTE SE VACULÍKA

© Ludvík Vaculík, 2008, 2011

Illustration © Vlastimil Třešňák, Vladimír Jiránek,
Jan Vaculík, 2008, 2011

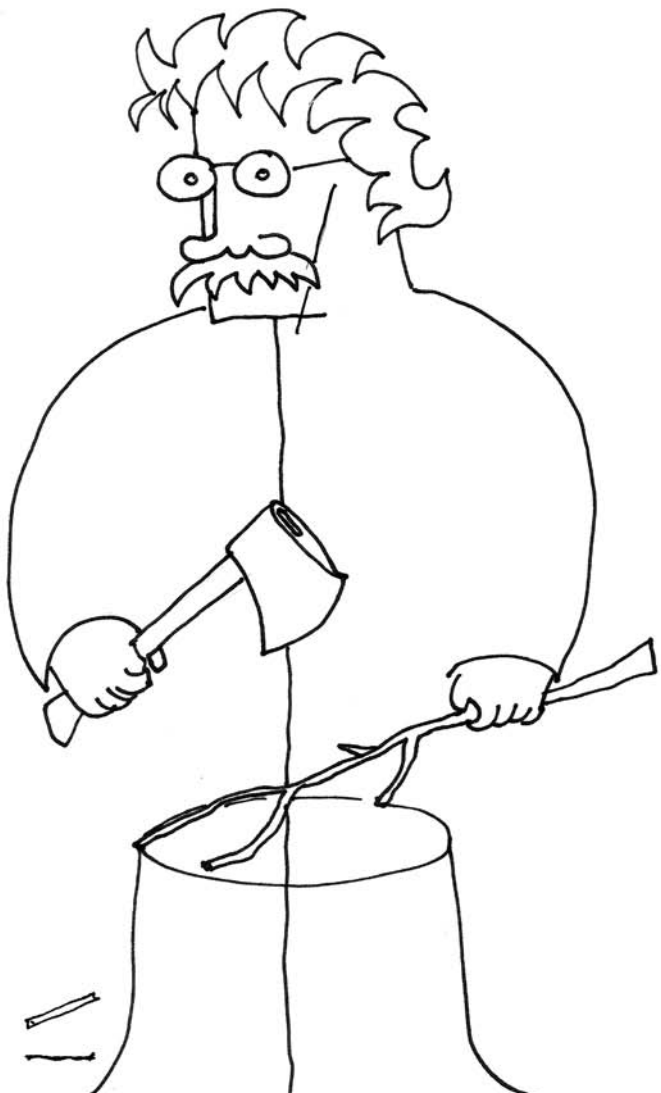
Všechna práva vyhrazena. Žádná část této publikace nesmí být rozmnožována a rozšiřována jakýmkoliv způsobem bez předchozího písemného svolení nakladatele.

Vydala v roce 2011 nakladatelství
Jaroslava Jiskrová – Máj,
Štichova 580/25, 149 00 Praha 4, j.jiskrova@volny.cz
jako svou 41. publikaci (5. elektronickou)
a nakladatelství Dokořán, s. r. o.,
Holečkova 9, Praha 5, dokoran@dokoran.cz,
www.dokoran.cz
jako svou 391. publikaci (7. elektronickou).

Druhé vydání (první elektronické).
Redakce Jaroslava Jiskrová
Typografie Luboš Šedivý a David Greguš

ISBN 978-80-7363-330-1 (Dokořán)
ISBN 978-80-86643-39-7 (Máj)

LIDOVE NOVINY

Ludvík Vaculík

Dřevěná mysl

Výběr fejetonů
z Lidových novin 2002–2008

Obsah

Úvodní slovo

Poslední slovo z roku 2002

Poslední slovo z roku 2003

Poslední slovo z roku 2004

Poslední slovo z roku 2005

Poslední slovo z roku 2006

Poslední slovo z roku 2007

Poslední slovo z roku 2008

Nezařazené fejetony

O autorovi

Úvodní slovo

Předešlou knihu těchto fejetonů uzavřel autor slovem nazvaným *Dřevěná mysl*. Ten název je třeba chápat příznivě: dřevo je živé. Autor svá slova vymýšlel často při sekání dřeva. Zimním průklestem stromů a keřů stvoří vždycky hromadu haluzí, které pak až do jara zpracovává. Silnější větve řeže a tlustší polénka štípe. Tenčí seká na klacíky a nejtenčí pálí na ohni vedle. Je to příjemné pracoviště, oddělené psychicky od okolí. Při takové práci dá se myslet na cokoliv: na cokoliv, když člověka netíží povinnost napsat zas Poslední slovo.

Autor si myslí, a cítí to, jak s kousky dřeva odlétají mu od špalku i myšlenky. Některé klacíky mají výrazný tvar a on se snaží spojit s nimi nějakou myšlenku, aby mu ji ten kousek dřeva připomněl, až ho bude strkat do kachlových kamen. To se však nikdy nedaří. Jednou mu napadlo, co kdyby se na nějaké zaklínadlo začala ta hromada posekaného dřeva hýbat, klacíky by vstávaly, spojovaly se a odkráčely vcelku zas na své místo, odkud byly odřezány. Přemýšlí, jak by takové zaklínadlo mělo znít, a snaží se je vymyslet. To se však nedaří. Je ale přesvědčený, že jistě to možné je! A to je v té poslední kapitole zmíněné knížky: jak se to dřevo začne hýbat... Jev básnický příšerný.

Napadlo mu však ještě něco jiného, čeho se polekal, a svou představu nedokončil: že by se tak začaly slézat a spojovat ty myšlenky, jež tu rozsekával. On od toho tenkrát couvl: zkusme to teď udělat my, ať on si o tom pomyslí co chce. Nač Vaculík myslíval, je tu zapsáno v těch týdenních sloupcích, z nichž výběr je v tomto novém svazku. Autor si výběr udělal sám: pokládá ho tedy za směrodatně platný, takřka institucionální. Přijměme ho tedy, ale dovedeme si představit, že někdo jiný by z těch zbylých sestavil výbor jiný. Byl by to jiný obraz čeho: světa, či Vaculíka? To tedy ponechejme jinému čtenáři, rýpavějšímu, či badateli škodolibějšímu...

Dnes se zabýváme představou, že by se zde uvedené myšlenky spojily: v jakou soustavu? Nejtlustším břevnem je tu téma právní. Vaculík píše o různých událostech a případech, nad nimiž stanoví výrok správnosti: jak by se o nich mělo rozhodnout, kdyby panoval správný zákon. Slovem správný míní přílehlavý. V tom smyslu správné by bylo obnovit tělesné tresty pro lidi špatně vychované, jež neřezali správně už rodiče: tedy za krádeže, vandalství. Soudí, že lidé takové primitivní povahy, a tedy i primitivního zločinu, nejsou citliví na nějaký měsíc či rok vězení. Ale dostat pořádný nářez, to už bychom si rozmysleli i my jemnější.

Vaculík tu připomíná původ práva: že vzniklo kodifikací jistých spontánních, lidových trestů, někdy okamžitých. Tento spontánní cit pro právo je třeba připomínat. Jaký to očividný nesmysl, když tu máme mrtvolu, dva podezřelé, a soudce je oba pustí domů! Je zřejmé, že tu papír nahradil rozum. Vaculík připomíná soud Šalamounův. Vytýká soudcům mravní lenost. Samo právo je nedomyšlené: operuje paragrafy tam, kde žádného vymyšleného trestu není třeba, protože by stačilo, kdyby pachatel prostě musel odčinit zlý čin: ať je to za měsíc nebo za deset let. Vrah, krom jiného trestu, má ovšem živit děti zavražděného, dostavět jeho rozestavěný dům... Kde máte hlavu, páni doktoři?

Druhá nosná haluz Vaculíkovy soustavy je kritika politického systému. Tu vinu vždycky vidí víc na lidech nežli na vládě. Posmívá se lidovému nadávání. A tne svou sekerou do kořene: občanem se člověk nerodí, postupně se jím může stát. Volební právo by mělo být odstupňované. Nejsme si všichni rovni, protože nejsme stejně vyspělí. Zločinec nemá mít volební právo.

Už dvacet let Vaculík píše nebo připomíná, že psal o obnově a reformě trestu smrti. Že takový trest by měl být nahrazen výrokem o ztrátě práva na život. Po tomto výroku by vrah měl nad sebou sám vykonat trest. Tuto myšlenku bylo by třeba vypracovat: filozoficky, eticky, právně. A Vaculík vytýká, že se toho nikdo neujímá. On vlastně vybízí, aby byl napsán nový zákoník, ač jindy říká, že by stačilo klasické Desatero, kdyby...

Hlavní haluze Vaculíkova stromu jsou porostlé tisícem větviček: o práci, literatuře, cestování, o kočkách, o ženách... Kritikou různých zel ošetruje jaksi stíznosti a bolesti čtenářů, i když na věci to neúčinkuje. Ale říká, že různé drobné myšlenky vplývají do celkového vědomí a mohou se někdy projevit nečekaně. Výraz *dřevěná mysl* může znít nelichotivě: že je tuhá. Oproti kameni či betonu však je dřevo živé a vyvíjí se k přirozené pravdě.

*

Napsal jsem tu o svém psaní, co bych očekával od bystřejšího kritika. Ale jak jsem řekl, ty poslední, nejtenčí větvičky házím do ohně. Protože ty myšlenky se ani neodvažuju napsat.

Náš stromek

Letos jsem v adventu a o Vánocích ani nebyl v kostele. Prodělával jsem jakýsi náchlad, který jsem chytl předtím na cestách: do Budějovic na čtení v kavárně Měsíc ve dne, do Ostravy na vánoční koncert s cimbálovou hudbou Jana Rokyty. Všecko jsem dělal v jakémisi úpadu energie, což mě zajímalo.

Vánoční obchodní lomoz byl letos horší než loni. Já jsem od svého slibu před několika roky do obchodního domu Kotva nevěšel ani pro pásku do stroje. Na ulicích bylo husto lidu, jenž nohama netečně šlapal v koledách. Při jedné z nich mi napadlo, že si musím konečně promyslet článek víry o početí z Ducha svatého a narození z Panny.

Stromek borovici máme nevidaně bujný, hustý, takže skoro v něm zaniká, co jsme do něj navěsili. Mrzelo mě, že mu nebude přáno růst v lese. Ale on pochází ze záměrné pěstby vánočních stromků, přivezl nám ho náš Jan od svého kamaráda, rolníka z Chýně.

Taková pěstba je rozumná věc, ale cosi mi na tom vadí: že ten vánoční stromek vznikl a dostal se k nám způsobem hlávky zelí.

Ze svého rohu hledím na jeho zadní stranu a nechávám si běžet hlavou, co mi napadá, abych z toho vybral něco do tohoto svého článku. „Ej, strome, tobě už od semene chyběla možnost růst v lese!“ Je to s ním jak s umělou pěstbou lidských orgánů, jež nebudou mít naději stát se člověkem.

Čím jsem starší, tím víc se mi početí z Ducha svatého zdá možnější, a narození z Panny až přirozené: proč ne? Můj mozek se tomu vzpírá čím dál míň, ba snad si na tom i odpočívá od neuvěřitelně přirozených hrozných věcí mezi národy. Co pěkného a dobrého může nastat a přijít k nám už jenom mimořádnou cestou?

Zpíváme a slyšíme: čistá panna porodila... Kdo o tom přemýšlí, nikdo. Je to vyřízeno jak povolený nesmysl. Je to dnes už jen zvuk kdysi opravdické ochoty uvěřit zázraku. Nebo se tu, jako vzácná rostlina na nedostupné skále, udržela poezie a nadsázka nevinnosti? Není v tom i přání?

Připusťme, že panna nemůže mít dítě: žena však už ano, a ten rozdíl mezi nimi, obsahující, co se má stát, aby ho měla, stojí on tolik za řeč? Vždyť to pomalu už nic ani není! To nemůže zkazit původ a poslání toho děcka. Já v tom pobožném klišé čtu, jelikož jsou zrovna Vánoce,

přání, aby ženy čekaly děcko jako požehnání, jako matky aby byly šťastné, děcko aby řídily k dobrému, no a jeho osud... ten je normální, všichni ho kousek musíme nést.

A také, čím jsme starší, tím menší váhu mají dárky, které dostáváme: víc nám záleží na tom, jak bude přijato, co dáváme my. Jsou dárky všedně pravidelné jako košile a kravata, jejichž hlavní ideou je: aby za rok zas...

2. ledna 2002

O papouškovi a kočičce

Náš Franta přinesl domů papouška! Chytl ho prý v rokli. Franta by-
vá v rokli podle svých možností. Nikomu ze sousedstva pták nechyběl.
Mohl přiletět až z druhého břehu Mže? Kolik uletí netrénovaný aus-
tralský papoušek andulka? Franta s Mařenkou vylepili v okolí několik
oznámení, ale Franta rád nevěřil, že se někdo přihlásí. Pták měl štěstí:
v rokli by ho chytl nějaká kočka nebo by umřel sám. Dědeček se zeptal:
Franta, jak to opravdu bylo? No uviděl jsem ho, šel jsem za ním, on
odletěl dál, šel jsem pořád za ním, až nemohl a zůstal sedět. Tatínek te-
dy chtěl nechtěl koupil papouškovi klec. Maminka pravila: Ale já se vám
o něj starat nebudu, mám čtyř slepíc nad hlavu.

V našem domě bydlí také kočka. Ta ví, co a nač je pták. Občas sbí-
ráme v zahradě peříčka.

Kočka je kočka, říká vždycky babička moudře. Život je život, ještě
moudřeji říká dědeček. Pověsili klec pod strop a pozorovali ptáka. Ta-
ké kočka si po mříži vylezla výš, aby ho viděla. Papoušek snad viděl
kočku prvně v životě. Když se ty dvě bytosti trochu seznámily, udělal
tatínek další krok: vzal na klín kočku, do ruky papouška a pravil po-
malu kočce: To-je-naše-andulka! Ta byla klidná, kočce se rozčilením
chvěl ocas. Pak mňoukla a utekla. Ona se bojí, bystře, ale špatně usou-
dil Franta. Dědeček, jenž v dětství pásal kozy, rozuměl kočce jinak:
Neručím za sebe! Maminka se na to ani nechtěla dívat: Jste normální?
Mařenka učila papouška mluvit: Dobrý-den! Její trpělivost přinesla
ovoce, papoušek promluvil: Frran-ta!

Když si papoušek zvykl v prostoru, otevřel mu tatínek dvířka klece.
Ten se radoval! Obkroužil několikrát místností a přistál pod stropem,
odkud ho všichni sundávali. Jednoho dne našel sám cestu zpátky,

směl létat častěji. Je tu kočka? zeptal se tatínek. Není. Pusťte papouška.

Dokud bylo venku teplo, byla kočka přes noc na zahradě nebo v rokli. Ale uhodily mrazy, to kočka nocuje u kamen. Přišla tedy, ve dveřích se zastavila a mňoukla: Zavřete si ho! Tak to šlo asi měsíc, než se Mařenka nachladila. Jednoho večera jako obvykle bylo všechno vypnuto: televize, Franta, Mařenka, andulka i oba počítače. Všichni šli spát. Někdo však zavřel špatně dvířka klece. V noci Mařenka potřebovala jít ven. Rozsvítila, vyšla na chodbu: papoušek se probudil a vyletěl z klece. Když Mařenka šla zpátky, zhasla. Pták, který v noci nevidí, nouzově přistál na zemi. Kočka, která v noci vidí, ho chytila a zakousla. To bylo ráno překvapení!

Když to po sobě čtu, vidím, že nejsem na tuto látku správný autor. Protože to by se, milé děti, Karlu Čapkovi nestalo.

29. ledna 2002

Lest!

Jsou formální gesta zbožnosti beze zbožnosti, zájmu bez zájmu, lásky bez citu... Dneska kvetou gesta demokracie. Jaký význam například má ptát se lidí, zda jsou pro letní čas či proti? Nebo otázka, kdo třídí odpad a kdo ne, když přece nikdy neodpovídají všichni. Pořád někdo zjišťuje nějaké názory a postoje, což dělá dojem svobody a jako bychom něco řídili, a zatím na důležité věci ve správě města se nás neptají, aby mohli dělat, co chtějí.

Teď se propaguje, a možná tedy i chystá obludné gesto demokracie: lidová volba prezidenta. Rád bych věděl, ale obejdu se bez toho, co si opravdu myslí ti, kdož to navrhují: ne ti naivové říkající, že lidová volba je demokratičtější, protože hlasují všichni, ale ti lišáci. Když přece víme, že čím širší rozhodování, tím nižší výsledek. Nenechejme se mýlit americkými volbami: tam se s prezidentem volí něco víc.

Kdo bude podávat návrhy na prezidenta? Budou-li to politické strany, navrhnou člověka blízkého své politice či nepřekážejícího jí. Podá-li návrh i druhá strana, budeme stejně volit z rozhodnutého: nač ta drhá oklika přes plebiscit? Nápad, že by kandidáta mohl navrhnout někdo jiný, třeba Akademie věd, evangelíci, je bláhový: museli by najít někoho, kdo jim na to dá peníze, a už ho volí on.

Dejme tomu, že máme dva kandidáty: jak se budou chovat? Jaké myšlenky a schopnosti budou předvádět? Myšlenky nejjednodušší, schopnosti zábavné. I když budou mít jiné, vážné myšlenky, jež budou zasvěcenější kruhy znát, ukazovat budou ty lacinější, jaké má každý. Prezidenta nastolí nejmocnější skupina, zřejmá nebo zakrytá firmou politické strany. Nezvolí ho lid, ale ten, kdo dovede lid ovládnout; a ještě si opatří široké alibi. Na tom je divné i to, že tento způsob volby zastávají někteří, kdo si zároveň přejí, aby měl co nejmenší moc. Loutka to má být! A mně se přece zdá, že přímo lidem volený prezident měl by být náčelníkem!

Volba prezidenta přes parlament zdá se mi být lepší, ba snad jediná slušná; ještě je losování! A to ze dvou důvodů. Jednak poslance volíme svobodně, podle svého rozumu. Volíme je na blízkém a přehledném poli, můžeme tedy vědět, jak uvažuje, jaký má smysl pro odpovědnost. Plošná rozmanitost názoru na to, jaký by měl být prezident, se modelově přenáší do parlamentu.

Druhý důvod je ten, že ve veřejné parlamentní debatě o prezidentovi se poslanci a strany zjevují, předvádějí působení skrytých sil. Volba se děje postupně, k výsledku čím dál pravděpodobnějším. Výsledek plebiscitu je náhlá rána, a nevíme proč. Při parlamentní volbě můžeme svého dobrého prezidenta už předem tušit: podle toho, která politická strana ho nechce.

5. února 2002

Budějovické hnutí

V romantické fázi života mne vzrušovalo slovo „hnutí“. Viděl jsem za ním děj způsobený ušlechtilou myšlenkou. Sám jsem se tehdy pokoušel takové hnutí vznítit: mého hnutí indiánského se zúčastnili všichni pasáci koz v naší dolině. Už tehdy jsem však poznal ošemetnou stránku té věci: rádi přijímali vnější a zvučné projevy, nechápali však vnitřní stav, jenž měl být v základu hnutí. Kupodivu mě později nevzrušovalo dělnické hnutí: ušlechtilé hnutí nemá být výhružné.

Po vítězství dělnického hnutí u nás v únoru 1948 se objevovala hnutí zvláštního typu. Například v Libčicích nad Vltavou svazáci vyhlásili závazek, že budou – už si nepamatuju co: vyrábět něco navíc. Toto „libčické hnutí“ se šířilo novinami, ale zda také továrnami, nevím. Hnutí

měla jméno podle místa nebo podle toho, kdo je vymyslel: například metoda zdění do Tencerova rámu. V Realistickém divadle v Praze proslula Parta brusiče Karhana. Ze Sovětského svazu k nám, vedle slavné stachanovštiny, pronikalo hnutí Lydie Korabelnikovové: to byla děl-nice tuším v obuvnické továrně. Mne zaujala, svým jménem, Čutki-chova metoda. Nevím, oč v ní přesně šlo, ale já ji používám dodnes: to je způsob, kdy uděláte něco samozřejmého, co vás, pitomce, mohlo napadnout dřív. Například když přesypáte mletou kávu z pytlíku do sklenice, dáte si pod ni kus papíru.

Dlouho jsem neslyšel o nějakém novém a podobném hnutí u nás, až teď o hnutí majitelů domů v Českých Budějovicích (MF Dnes 7. 1.). Tam vznikla na staletých zdech myšlenka tak protichůdná myšlenkám lidí, kteří ty domy budovali, že je to parádní příklad, jak se zhoršují Češi. Majitelé domů chtějí uzavřít podloubí: podloubí je v půdorysu a na pozemku domu, za který majitel platí. Vedou o tom spor s magis-trátem, odvolávajíce se až k Listině lidských či jakých práv.

Budějovické hnutí je plodem poměrů, v nichž neplatí, nedrží, nefun-guje nic samo od sebe, z tradice, ze vkusu, z dobré vůle. Stavitelé těch domů kdysi chtěli občany přilákat ke svým obchodům a živností tím, že jim nabídli ochranu před deštěm i před vedrem. Ruch v podloubí byl zároveň společenským korzem. Města s podloubím byla vždy něco víc než města bez něho. Budějovické hnutí je bojovníkem za názor, že nade všemi vztahy je první a vládnuocí vztah majetnický. Ale co kdysi bylo jaksi průkazem pracovní a obchodní zdatnosti, co ukazova-lo kulturu města nebo tradici rodu, je dneska takto pro celé město jen mrzutá právní okolnost. Majitelství, to není kvalifikace, ani talent, majitel dneska může svou kvalitu vlastně projevit jen tím, jak svůj majetek vřadí do lidských a kulturních poměrů v obci.

Postavte se v Budějovicích na náměstí, rozhlédněte se tím čtvercem a uvidíte další příklad toho, co vidíme všude: že svět je v rukou pořád horších lidí. Já bych zorganizoval hnutí takovéto: bojkot podloubí. Nakupovat jinde. Nedělní promenádu ve štítivé vzdálenosti od trap-ného podloubí.

12. února 2002

Páni doktoři!

Nad čím žasnu a hledám vysvětlení: že skoro nikdo ze souzených a odsouzených zločinců necítí vinu a svého činu nikdy nelituje: Milošević jako naši estébáci, ani běžní vrazi. Jsem nevinný, odpoví na procedurální otázku. Tu je tvůj mrtvý, hromada mrtvol, a ty jsi nevinný? Kdo je vinný například okupací Československa v roce 1968, na tom není co pátrat a dokládat: ten, kdo okupanty když ne objednal, tedy přijal. A Obzinova imunita – to myslíte vážně, doctores? Myslím, že mnozí soudcové nemají sílu a vůli trestat, protože se bojí: ti lepší, aby se nezmýlili, ti horší mají strach ze msty.

Často si vzpomenu na jeden proces před třemi lety, neuvěřitelně zbabraný: se dvěma darebáky, kteří byli při loupeži přistiženi ženou, proto ji zabili. Jeden to sváděl na druhého, a jelikož nebylo důkazu, soudce vyklouzl z povinnosti i z rozumu odvoláním na zásadu in dubiis. Zprostil je obvinění! Řekl pak někdo té mrtvé, že není důkazu, ať tedy vstane a jde domů? Pro takové případy já, být mladý, založím podzemní úderku na trestání zločinců. Proč už není? Včera jsem si na to zase vzpomněl a dostal jsem nápad: vzal jsem si trestní zákon a našel § 167: nepřekažení trestného činu. Tvrdil-li jeden lotr, že to udělal ten druhý, dopustili se oba trestného činu podle § 167! Páni doktoři, není toto snad důvod k obnovení procesu?

Miloševićova drzost nad hromadami mrtvol, jejichž byl prezidentem, to je až umělecký výkon: hraje někoho jiného. Co je tu k dokazování ještě, je-li dokázáno, že byl prezidentem? A třebaš by o jednání svých vojáků nevěděl: proč tedy aspoň nelituje?

A jsem u vlastního tématu: proč zločinci přestali litovat. Ten Boží svět se tak zhoršil, že už ani na smrtelných postelích a pod zpovědním tajemstvím se vrazi nepřiznávají a nelitují? A proč: protože nevěří na peklo, dělali ho oni. Tito lidé bez lítosti, například tedy tisíce našich estébáků, oni se zmrzačení už narodili? Či teprve školení a funkce v nich zničily jednu lidskou vlastnost? Napadlo mi, že k odlidštění zločinců, i těch, co se jimi teprve stanou, napomáhá i to, jak jsou zločiny před Spravedlností souzeny: strojně, bez citu! On nestojí tváří proti člověku, ale proti liteře. Já bych takového postavil před rodinu zavražděného: Řekněte této ženě, těmto dětem, proč jste to udělal! Povězte, jak jim teď budete pomáhat. Nebo z protilehlého úhlu: Tu je

vaše matka, dcera, váš syn, povězte jim, jak to bylo a proč... Hruža tohoto líčení musela by prosáknout do vědomí společnosti předem. Tvrdím, že dnešní řád práva nemůže mít úspěch. Je liduprázdný.

A proti zločincům, kteří své činy vykonali v poslušnosti nedemokratickému režimu, bych do evropských zákoníků prosadil paragraf takovýto: Kdo splní příkaz odporující lidskosti, slušnosti, bude zbaven občanských práv. To cituji sebe (Komunismus je bití, únor 1989).

19. února 2002

Pod podloubím 1

Proti mým slovům o „budějovickém hnutí“ se ozvali dva čtenáři z jiných míst. Majitel domu odpovídá za čistotu chodníku: uklízí po psech, které nemá, a po holubech, jež nechová. Podloubí: je to chodník, či soukromý pozemek? Obec nebo jiné organizace mu tam smějí umisťovat různá zařízení, ale když si chce složit materiál na opravu domu, musí si zaplatit „zábor“. Opravdu zvláštní. Ale to musejí vyřešit majitelé domů a městský úřad. Pro nás ostatní hlavním tématem za podrobnostmi je zavřené podloubí. Nepřijatelné!

Za malými, třeba ostrými otázkami bývá často hlubší a podstatnější problém. Tak se v poslední době u nás jedná o školném na vysokých školách, a posuzuje se podle nejnižšího znaku: podle peněz. Stát na víc nemá, a uložit to rodičům je politický strach. Ptát se studentů – falešná hra na demokracii, oni ovšem platit nechtějí. Studenti si neuvědomují, či na to nedbají, že jejich studium platí někdo jiný, a možná i někdo, kdo také kdysi chtěl studovat, jenže nesměl.

Považme: celým svým životem, od zdraví přes vědu po ekonomiku, jsme v rukou bývalých politických dovolenců, z nichž ne všichni by prošli soutěží nadání. A dneska se pro budoucí generaci pěstuje vrstva dovolenců státního rozpočtu. Neznámý počet stejně nebo i víc nadaných mladých lidí ani nemůže vstoupit na ten svatý Trh. Ke studiu měli by mít cestu všichni: a přísné hodnocení ať je vytřídí. Studium ať si platí, kdo může nebo kdo to vezme jako investici. Kdo nemůže, tomu ať pomůže stát; možná by na to stačily peníze, které teď dává na bezplatné studium. V diskusi, myslím, je málo slyšet argument, že mrhání talentem mladých lidí je právě ekonomicky horší než plýtvání energií a únik vody.

Jiná, skoro nicotná otázka, která nedávno vzrušila vybrané publikum: jak stará auta se k nám smějí dovážet. Žasnu, jak úchylně se to zas projednávalo. Drát se o auta, která kdosi kdesi odložil, to mě uráží! To se jen stupněm dovolenosti liší od pašování cizího odpadu k nám. Zásadně kupuju auto, na jaké mám, nemusí, sakra, být cizí značky. – Ale tu uznávám koupi auta, jež koupil a opotřeboval někdo z nás, tuzemské nebo cizí: normální „sekáč“; když už to tak s námi je.

Nakonec do tohoto svého podloubí vezmu ježka. Nedávno jedna soudkyně dala půl roku vězení člověku, jenž utýral ježka. Pobouření: půl roku za ježka, a podmínka nebo nic za zmlácení člověka na ulici! Také tyto city jsou vedle. Že se lidé zabíjejí, je jejich věc, a je těch mrtvol už tolik, že to brzo bude jen na pokutu. Ale ježek není účastníkem našich rvaček! Nevím, možná se soudkyně jen suše držela litery zákona, nebo tím zároveň ráda demonstrovala opovržení ke zvířeti nižšímu než ten ježek.

26. února 2002

Kolektivní vina

Kolektivní vina existuje; ať tedy je i trest.

Tento názor a výrok je společensky nemoderní, proto se mu každý odborný humanista opře. Ale ptejme se: z čeho má vyrůst kolektivní odpovědnost? Ostatně, kolektivní vina bývá často trestána spontánně: událostmi.

Když se v roce 1990 otevřely hranice, objevily se ve Vídni za některými výlohami české nápisy: Češi, nekradte! Když jsem to uviděl, pocítil jsem k Čechům nenávist a rozhodl se zakázat jim vstup do Vídně. Ale oni se to nedověděli. A takto myslím i dnes: Ukrajinci, ven! Je mezi vámi moc lotrů. Nejsme povinni snášet to, my to nevychytáme, a protože mezi vámi nemůžeme rozlišovat, rozlište se doma sami a přijďte. Toto není xenofobie. Jejich národnost je mi milá: „Jak umru, to pochovajte mene na mohyly sered stepu širokoho...“

Kolektiv má odpovídat za své členy, a může je spořádat. Proč se toho víc nevyužívá? V řečech o stavu společnosti se vřdycky planě praví, že je to věc výchovy, proč se tedy nevychovává? Výchova činem, nejen brožurkou a plakátem. Rodina často nefunguje. Když špatně vychované děcko přijde mezi pořádné lidi, hned má ucítit, že není doma.

Odkud já tyto přirozené názory mám? Ze života. Už ze školy: když se stalo něco skandálního a návodce nedal se zjistit, dobrý učitel nechal po škole celou třídu. Ona věděla, komu má poděkovat. Krádež se vyšetřovala: Ukaž, co máš v kapse. Nepůjdete domů, dokud se to nenajde. Tento systém, jenž je systémem následků, nikoli trestů, je velice preventivní.

Modelovou zkušenost mám také z internátu ve Zlíně. Světnice a celá družina měly režim, tedy výhody, volno, podle bodování pořádku. Protože osádka světnice nemohla zrušit řád Baťa, muselo osmnáct pořádných kluků obrátit pozornost a hněv proti dvěma bordelářům. Zjev komunismu a fašismu však zavínil, že myšlenka kolektivního působení a jednání se vůbec nepěstuje. A po zániku vojny bude to ještě horší. Ale jde přece o obec!

Téma kolektivní odpovědnosti se mi teď vnucuje ze zastydělých debat o Němcích. Němci jsou nacismem vinni, jako my jsme vinni komunismem. To je pořád zpytování minulosti, a pro budoucnost kdo zpytuje? To je rozčilení nad Knížákem, jenž mohl třeba šikovněji říct, co si myslíme mnozí ostatní. Když ale vidím, jak se na něj všichni rozkřikli, dostal jsem strach, abych nakonec také já nemohl říct, co si myslím, dokud se to může: Vyhnání Němců bylo správné, ale už dávno správné není. Nad tím, jak se Češi chovali po válce k nevinným Němcům, cítil jsem hněv a lítost, že se i v našem národě našly takové svině jako v německém. – Vemte to takto vcelku, plasticky.

5. března 2002

Proč budu volit ODS

Kapitalismus vládne světu i demokracii. Jiné ideologie, víry a kultury ho mohou jenom kritizovat, udrobovat z něho, ale přes jeho vševládu se neprosadí. Je nejjemnějšími kořínky uchycen v lidech. Odstranit hlasováním ho nelze, protože on se zmocnil demokracie a ušil si z ní kožuch. Mluví, jako by demokracie a svoboda byly on. Je možné shodit ho jenom násilím, jenže tím vznikne vláda násilí. A když se nám pak podaří znovu získat svobodu, on si myslí, že to jsme chtěli jej. Takových hrůz v Afghánistánu, a počkejte, jak začne kapitalismus zabírat osvobozené území, což si ovšem zaslouží odpor, s nebezpečím nového Talibanu. Zajímavé: jsou území, krajinné partie, kde se šetří

existence třeba žab. Kapitalistické demokraty ještě nenapadlo respektovat území jiné kultury, jiného názoru na člověka a smysl života, a nepochpat se tam.

Tím, že proti kapitalismu zvolíte na čtyři roky jinou politickou stranu, s ním nehnete. Co jiného u nás dělala sociálnědemokratická vláda, než drobně párala kapitalismus a přešívala na něm kapsy? Volba mezi stranami pod kapitalismem je volba, zda bude důchod dřív, či později a stíhaček bude pět, či sedm. Střídat u vlády politické strany je mrhání demokracií, ztráta času, síly, naděje i hněvu. – Ale právě si uvědomuju, že jsem neřekl, proč se na kapitalismus, který budu volit, dívám záporně: pro všechno, co mne i vás uráží. Není volby vně, je jenom volba dovnitř: jak působit ne proti kapitalismu, ale do něj. Jako si na službu železnice nebudu stěžovat u pošty, nebudu si na kapitalismus stěžovat sociálním demokratům nebo lidovcům či komunistům, nýbrž přímo jeho profesorům, architektům a majitelům! Už začínáte chápat, proč budu volit ODS? A říkám-li ODS, míním to jako rodovou značku, pod níž spadá Unie svobody a všichni, kdo se slovníkem a gestikulací liberalismu a demokracie ten systém budují, drží a světlí. A hned také říkám, že nemáte mou volbu následovat: kdyby totiž ODS vyhrála, kapitalismus by si to nesprávně vykládal pro sebe.

Moudřejší lidé světa než já o tom přemýšlejí, diskutují, konferují. U nás například Václav Bělohradský kdysi trefně napsal, že kapitalismus, dítě demokracie, se nadul tak, že je mu demokracie už malá. Nedávno v těchto novinách Benjamin Kuras napsal, že několik megafirem na světě vyvlastnilo demokracii. Žasnu nad tím, že naši ideologové, chovatelé a majitelé kapitalismu nejeví známky zájmu a neklid nad tím, co zneklidňuje celý svět. Oni nemají ve svém stavu žádnou hlavu? Žádného vychovatele a kazatele morálky? Proč se to má pořád dělat externě? Tam není intelektuální a mravní elita? Ne, to není možné, to by pak nebyl vzorek normální zdravé populace. Zatím předpokládejme, že tam jsou. A ty já budu volit, jejich odpovědnost provokovat.

Příště ještě lépe vysvětlím, proč budu volit ODS.

26. března 2002

Budu volit ODS

O čem jsem tu minule psal, v tom praktický politik, tedy poslanec nebo ministr, nemůže při své agendě vykonat konkrétně nic. Ale co si přeju a co bychom měli žádat, aby také on jako my uvažoval někdy o povaze systému, v němž jedná. Ptal jsem se, zda majitelé, ředitelé a učitelé kapitalismu vnímají to, co vnímá celý svět a proti čemu protestuje až i talibanisticky. A to je poznání, že kapitalismus a demokracie se rozcházejí! A stranu ODS jsem si za adresáta námitek vybral proto, že ona se mi při své ctižádosti zdá duchaprázdná.

Nikdo normální nemůže tvrdit, že majetek, zisk a trh jsou garanty občanské svobody a demokracie. Ano, jsou: pro ty majitele. Jinak je tomu právě naopak: svoboda a demokracie jim zaručují jejich postavení. Už jen oni mezi sebou, ve svých grémiích a radách, snad jednají demokraticky, ale každým rozhodnutím ustavují diktát nad tisíci až miliony lidí. To je případ jedné menší sklárny v Květné u Strání, kterou její zahraniční majitel zastavil. Prosím: kdosi jakýsi odkudsi rozhodl o životě v obci, do níž mu nic není! Kterou politickou stranu, páni profesori, měli ti lidé volit, aby se jim to bylo nestalo? Musíme-li správně odpovědět, že to bylo jedno, jako to bude jedno i nadále, plyne z toho, že vy politici nemáte při této degeneraci demokracie žádný vliv. Dávno jste ztratili svobodu! Všecko, co se i poctivě snažíte dělat, smíte jen podle pravidel, která diktuje někdo jiný. Naše svoboda byla uzavřena do bankovních trezorů.

Patřím k lidem, kteří si mysleli a myslí, že po roce 1990 bylo „budování kapitalismu“ nutné. Jenže nedošlo k žádnému budování. Byl to skok pod válec. Byl to čin skoro rituálně sebevražedný na stupních k oltáři boha Trhu. Opravdu vyhrál, a koho všecko obehrál! Nemáme skoro nic, co jsme měli: od motocyklů po boty. Lákání cizího kapitálu do země dělá ze samostatného sedláka čeledína na jeho původním statku.

Vím, že se vláda snaží pobídnout podnikání: daňovou a finanční politikou, právní regulací... Ale souhlasím s lidmi, kteří praví, že tato podpora má se dávat drobnému a střednímu podnikání domácímu. V takovém mají lidé ještě co jednat s lidmi, jejich vztah je i sociální, nejen účetní. Tak jako v malých obchodech po ulicích našich měst žije krom spotřeby i kultura, kdežto v supermarketech jde o kontakt zákaz-

níka se škatulemi. A toto, jako vzorec společenské struktury, ve straně ODS nikdo nevnímá?

Posledně jsem ale také poznamenal, že stranu ODS jmenuju jen modelově, neboť ona mě od začátku nejvíc zajímá. Proto má mou nemilou přízeň. Na ni se tedy obracím jako na nejvyšší tuzemskou šarži ve štábu kapitalismu. Příště ještě lépe vysvětlím, proč budu volit ODS.

2. dubna 2002

Volím ODS

Překvapuje mě, kolik lidí mi vytýká, že agituju pro ODS. Čím? Tím titulkem prý, protože lidé vnímají jen titulky. Takoví mají čist Super. Jiní se diví, proč píšu záporně o straně, kterou volím. Z toho poznávám, že někdo se vlastně ani nepročetl k tomu, o čem píšu. Mým hlasem ta strana nevyhraje, a vyhraje-li vašimi hlasy, s tím menší výčítkou můžu říkat, co říkám. Já svůj hlas prostě investuju do názoru, že je jedno, koho volíme, že klovat do kapitalismu nemá účinek, že přehlasovat ho není možné a svrhnout jej bylo by špatné.

Zbývá tedy působit jaksi „do jeho řad“: dovolávat se svědomí nebo rozumu, protože obé bývá tu nebo jinde porušováno. A tím působit k jeho humanizaci. Myslíte-li si, že je to naivní, pak je naivní i fialka tím, že kvete modře.

Především mějme odvalu říct si, že vše, co kapitalisté mají, krom věcí osobních, malých i velkých, patří všem a oni jsou toho formou vlastnění jen správci. Druhá samozřejmost je, že lidé v jejich podnicích pracují pro svůj život, ne pro jejich zisky. A například stěhovat se s celým životem jinam, kam kapitalista přeložil investice, to je jako nechat se přehánět jak dobytek na pastvě.

Další samozřejmá zásada je, že slušnost je před ziskem, že tedy například vrazit svůj podnik na místo, kde už dva takové jsou, je lidsky sprosté a za normální to může pokládat jen ten, kdo spadl z měsíce. Soutěž a konkurence – ano. To je jiné, podrobnější téma.

Za hlavní vadu kapitalismu pokládám to, že nemá či nejeví žádnou ideu, jak dál a k čemu to všecko má vést. Nezná žádný optimální, žádoucí stav. Ale když ne on sám, ve svém provozu, tedy politická strana, která ho nese, nebo se nese na něm, by takovou ideu jevit měla. Když se ani nepřipojím k obecnému prostému mínění, že všechny krachy,

podvody a pády jsou zaviněny politikou ODS, musím trvat na tom, že jejich pachatelé jsou frekventanti kurzů kapitalismu. A strana, kterou volím, z toho nevyvozuje nějaký viditelně „výchovný“ důsledek, ba naopak ji pojem a už slovo morálka dráždí, a ona se povyšuje nad občanskými skupinami, které právě toto zdůrazňují.

Například ekologické myšlení mělo by být lidským rysem každého člověka, a tedy obsaženo rovnou v každém podnikatelském úmyslu. Pak by se nemusely mobilizovat ekologické úderky. Tak jako voda z vodovodu musí rovnou být pitná, aby nemusela, proboha, vznikat občanská iniciativa za pitnost vody z vodovodu! Dále mi na straně ODS bude vadit, co udělá, když vyhraje: že jen ze stranického důvodu vymění i ty sociálnědemokratické ministry, kteří se osvědčili.

Samozřejmě můžu čekat, vedle chytrého mlčení s pohrdavým úmyslem, kritiku svých názorů. A už vím, že to bude zas opakování odstavců z kapitalistického katechismu.

9. dubna 2002

Hřbitovní kvítka

Vy pořád nechápete, že když dětem podáváte hrůzu jako zajímavou podívanou, že je na ni zvykáte jako na nic. Už zas: dva školáci zničili na jednom hřbitově čtyřicet náhrobků, a co mohli, ukradli a prodali. O zločinech dětí se dovídáme pořád. Vyšetřovatel případ vždycky odloží. Někde jsem slyšel nebo četl, že do škol přicházejí děti nevychovaných rodičů. Rodiče kazí režim: dřív to byl komunistický, dnes je to tento... nášský. On vede i hrůzu jako zboží a zisk za cokoliv skoro jako ctnost. Toho kupce zavřít!

Právní pojem rodičovská odpovědnost za děti už neexistuje? Budou rodiče těch fakanů někam předvoláni? Zaplatí škodu a odprosí? Divné je mi i to, že žádný zpravodaj se o to dál nikdy nezajímá; on to jen prodal. Co udělají postižení lidé? Co se stane s těmi darebáky? Svoloval ředitel školy shromáždění žáků a postavil někdo ty provinilce na stupínek? Byli vůbec nějak mravně souzeni, či je snad i před tím hájí liberalismus? Existují přeci různé předsoudní a předvěžeňské formy soudu a trestu.

Dále: domluvilo se těch čtyřicet uražených a poškozených rodin na nějaké odpovědi? Šli ti lidé za rodiči kluků? Jména rodičů by se měla

objevit na pranýři: jistě tam mají místní rozhlas a nějakou úřední desku. Nic z toho se jistě nestalo, a kdyby se o to někdo pokusil, víme, co bude: celé papírové právo ho napadne. A přece těch čtyřicet rodin by vlastně mělo právo... vyhnat ty lidi z obce. – Toto zní výstředně, ale je to návrat do dějin práva, než bylo kodifikováno. Když se k nám dnes vrací barbarská minulost, opakujeme přirozené jednání, jež vedlo k tvorbě norem soužití. Je třeba, aby si veřejné mínění vynutilo respekt. Od politiků nečekejme nic! Poslanci, právníci... ti budou tiše jak myši a nějaký smělejší napadne leda mne!

Neexistuje-li nic takového, měli bychom si to zavést: že si obec může volit své způsoby, jimiž chrání svůj řád. Místo toho vy uvažujete o tom, že začnete uvažovat o snížení hranice trestnosti. To je směšné. To jen snížíte hranici neúčinného způsobu výchovy. To prostě už děti mateřských škol začnou mlátit učitelky. Obecní vyhláška, že určité jednání bude trestáno ranami holí podle úřední sazby a ve věku od... do osmdesáti let, třeba!

Kdo nechápe, že předvádění násilí inspiruje ke zlu, měl špatně vychované už rodiče. Ti kluci na hřbitově totiž vůbec nevěděli, co dělají, nechápou hrůzu, kterou působí jiným lidem. Bylo by správné nechat hrůzu přijít k nim. Zavřít je přes noc na hřbitově, například. – A jestli se mi chystáte říct, kde je křesťanská láska a odpouštění vin, tedy to mám ve svém druhém názoru. O tom jindy, ale závěr bude stejný.

23. dubna 2002

Prodám nápad

Cesta autobusem, když netrvá moc dlouho, je příjemná událost: soukromá nebo společenská. Je to, například, příležitost s někým si něco povědět, je to i schůzka nebo rande. A zatím se přesunete do Brna. Na cestu autobusem máme pomeranč nebo jablko. Je výhodné koupit si noviny nebo časopis: můžete je číst bez pocitu, že byste měli dělat něco důležitějšího.

Když jsem si kupoval jízdenku do Brna, překvapil mě prodavač otázkou, zda si přeju sedět vpředu, či víc vzadu. Řekl jsem, že vpředu, a když už to bylo tak vysoce kulturní jednání, přál jsem si ještě sedět vpravo. Na té straně je volný výhled dopředu. Rád se dívám na dálnici a po krajině. Autobus je takový malý salon na kolečkách.

Vyjeli jsme z Prahy. Vpravo vedle mne seděla u okna paní sekretářka Obce spisovatelů. Chvíli jsme si povídali o tom, jak je to zvláštní, že na akce, kde se mají spisovatelé sejít s jinou veřejností, nikdy nejdou takoví ti známí, slavní, na něž může být někdo zvědav, ale vždycky takoví, co od nich nikdo nic nečetl a není na ně zvědav. Když jsme tuto zajímavou otázku posoudili, dali jsme se každý do své četby. Přes uličku nalevo vedle mne seděla studentka a držela na klíně učebnici nějakého cizího jazyka. Vedle ní, u okna, nějaký pán. A ten pán!

Ten pán, když se autobus vymotal ulicemi až na dálnici a nabral konečně stálou rychlost i směr, vytáhl mobilní telefon a začal mluvit! Jak mluvil: velice hlasitě, dlouho, a jak bylo za chvíli zřejmé, i zbytečně. Nebylo to důležité ani zajímavé pro nás ostatní. Bylo to jenom protivné, a já jsem se divil. Neslyšet to, začíst se, ani dřímat nebylo při tom možné. Už i z předních sedadel se lidé na toho hloupého člověka otáčeli. Myslel jsem na to, jak těžce to musí nést ta studentka. Byla to jemná dívka, pro kterou mohlo být problémem už to, vedle koho sedí. A tu mi osvědčeně selhaly nervy a já jsem řekl: „Pane, nechejte toho, nebo vám začnu něco číst!“

Pán hned ukončil hovor a omlouval se: několikrát a upřímně. Byl to inteligentně vypadající člověk, jenž... já nevím. Pomyslel jsem na to, jak se jen pomalu vytváří jakýsi bonton v různých nových situacích a jak to záleží na přirozeném citu člověka. A dostal jsem nápad na reklamní šot!

Jede autobus plný lidí. Když se vyklikatí z města a nabere stejnoměrnou rychlost a pevný směr, začnou všichni vytahovat mobily. A začnou mluvit. Všichni hlasitě, takže neslyší. „Cože? Opakuj to! Tu je hrozný hluk!“ A tu se zvedne starý nevrlý muž, mohl by vypadat jako já, jenž si předtím četl Literární noviny, a rozkřikne se: „Nechejte toho, nebo vám něco začnu číst!“ pohrozí svými novinami, jejichž název je vidět. Všichni ztichnou, a začnou do svých aparátů šeptat. Aparáty mají značku... a teď záleží na tom, která firma mi nabídne víc. Ozve se decentní hlas: S naším aparátem se domluvíte klidně, slušně i šeptem...

30. dubna 2002

Bludné volby

Nevím, jakými slovy zformulovat nejtěžší důkaz o tom, nač není žádného důkazu třeba: jako že „kráva zajíce nedohoní“. Důkaz k zákonu, že se nesmí dovolit všechno, co chtějí všichni. Nechtěj všechno, co chceš, člověče! A nemusíš slyšet proč, když to už sám ze sebe nevíš. Máš vadu. Rok, týden, ba den je plný ukázek.

Například teď se ve vládě jedná o pravidlech, podle nichž se bude po vltavských jezerech smět jezdit motorovými čluny. S tím souvisí prohnáný záměr prohlásit řetěz těch nádrží za dopravní cestu.

Toto prosazují dvojí lidé jedné povahy. Ti, co se chtějí projíždět v rachotu a smradu po vodě jako po silnici, a důvod není vyšší, než že to chtějí, což je nic. Druzí shánějí pořád něco k betonování, aby mohli betonovat.

Základem tohoto životního názoru je chtíč do všeho se vedrat, nic neobejít, nešetřit ničeho, nic neuctívat. Tito lidé, místo aby se zmenšili, vynalézají nové potřeby, lnou ke ctižádostivým projektantům a spojují se s osobami, které jsou pro výdělek ochotny prodat cokoliv za výhodu dneška. Tak ořezávají budoucnost lidem, kteří se ještě nenarodili, a kteří proto se už nebudou moci rozhodnout, zda se hora má objíždět, nebo do ní razit tunel, či dokonce vůbec upustit od cesty. Dnešní lidé vedou příštím život do vězení.

Podobné zatížení teď zaznamenávám u lidí, kteří vyrábějí stromy pro parky, ulice a náměstí. Ti kudy chodí, vynalézají staré a nemocné stromy. Teď mi to zas přišlo na mysl v souvislosti s náměstím Jiřího z Poděbrad v Praze, kde se mají „obnovit stromy“. Ani se tam nemusím jít podívat! I odsud vím, že nemusejí všechny stromy být mladé a zdravé. Život není takový! My – všelijak choří a křiví, dutí a lámaví – jakým právem povolujeme existenci jen tomu, na čem se bezpečně a bezbolestně zaskví náš smysl pro dokonalost?

Názor, že řeka musí být splavná, míří k nudě a pustotě. Neboť skříťci, víly, bozi a literatura se rodí právě ve křoví nepřístupnosti. Kam půjdete hledat tichou vodu, či jaký bude rozdíl mezi zvukem i vzduchem na hladině a na silnici?

Jsou to zločinci, nepoznaní, a nevědí to! A je to špatná vláda, která nemá vyšší a citlivější odpovědnost než její voliči. Odkud by se ale měla vzít? Bludný kruh.

Vím, že takovouto úvahou nepovím nic nikomu než tomu, kdo to ví. Odpovědnost, nebo láska ke světu, nedá se nijak na nikoho přenést, mezi námi a jimi je překážka až biologická: kráva zajíce nedohoní jinak, než že použije motocykl. Zabij se! Bude tě méně.

Přicházející volby, bez ohledu na výsledek, jen potvrdí ten směr úpadku, který se dá vyjádřit slovy Jana Wericha: Poměry se konsolidují směrem k nule.

7. května 2002

Svět knihy

Ten název knižního veletrhu, právě skončeného, můžeme brát ve dvojmém významu: kniha na světě, nebo svět v knize. První výraz říká, jaké místo mají knihy na světě, kolik jich je a jaké jsou. Tento zevní úkaz je poznatelný a popsitelný.

Mě zajímá svět v knize: co o něm knihy říkají a jaký v nich je. Proto čteme knihy: o jakém světě nám kniha podává zprávu, do jakého světa nás provází, láká nebo vleče.

Říká se, že kniha je přítel člověka: a špatní přátelé můžou nás i zkažit. Dobře píšící špatní autoři podávají nám svůj život a názor, jako by byl normální a jako by se všechno, co oni píší, mohlo.

A už jsme předzkaženi, ještě jsme ani nic špatného neudělali, už na to hledíme s pochopením. Kniha líčící ošklivosti světa je rozmnožuje: brlohy, chlast, marihuana, bankovníctví...

Je zvláštní, jak si právě dnešní noví autoři často vybírají ošklivosti a zlo. Nechejte si to!

Svět v knize nás odmala zajímal proto, že je neznámý a jiný: Tři mušketýři, Podivuhodná cesta Nielse Holgerssona s divokými husami Švédskem, z českých knih třeba Královna Dagmar. To je první stadium našeho čtenářství.

Ve vyšším stadiu už víme, že se nic nového nedozvíme: už jsme ženatí, byli jsme nemocní, někteří z nás zavření, jiní byli v Americe, umřel nám někdo nebo všichni. Může nás tedy jen zajímat, co si o takovém tuctovém životě myslí určitý pisatel. A začínáme si knihy vybírat podle autorů.

Šťastně vybraný autor nás může postrčit přes mrtvý bod našeho života. Nejotravnější čtenáři mezi námi často chtějí, aby jejich dobrý

autor popsal také jejich osud. To je častý čtenářův omyl: hotový román, jen ho napsat.

V tomto velikém omylu jednájí i někteří noví autoři: myslí si, že udělají knihu, když napíší, že také jim se stalo co každému: také já jsem rozvedená. Podobných knih je plný veletrh. Ale kde k tomu máš smysl, účel, poslání? Takto má se ptát literární kritika.

Rádi či s rozpaky musíme se přiznat, že od literatury čekáme nějaké poslání. Kniha, která je zvláštní, například jen tím, že je psaná nekulturním jazykem („hleděl na ní“), je špinavá.

Myslím, že literární kritika se stydí být mravně přísná. Jako dnes vůbec vládne stud za ideál, ideu. Ponechávám bokem knihy psané pro zábavu, když se pak baví i čtenář. Vysoké právo na existenci má kniha prostě krásná: třeba jenom o společnosti v říčních lázních.

Ke psaní musí být silný důvod. Přání být spisovatelem není důvod. Psát má jen ten, kdo má co. Kniha, která při psaní nebolí, bude prázdná.

Dobrych knih je na každém veletrhu vždycky jenom asi pět.

14. května 2002

Něco pánského

V posledních letech jsem několikrát zatoužil něco si koupit, jenže není co. Myslím něco už konečně zajímavého, něco pro mne, na ceně nezáleží, mohlo by to být i laciné. Chodím po ulici, vpravo vlevo jsou obchody, všude něco prodávají, a je to samá nuda: jídlo, šaty, šperky, baterie, banány... Mám málo důvodů něco kupovat: sako a kalhoty se nedají roztrhat, až nakonec to paní Vaculíková nevydrží a donutí mě koupit nové. Košile dostávám k Vánocům. Kravat, těch mám, a na nic. Boty mi vydrží i tři roky, a pak nemůžu sehnat nějaké stejné.

Rád bych měl něco zvláštního. Mám vyskakovací nůž, ale bojím se ho nosit, abych ho třeba nepoužil. Klobouky nenosím. Brýle mám dvoje stejné, protože nemám rád změnu brýlí. Jsou mi protivné všelijaké módní doplňky, jako byly ty buzitaštičky a teď ty kožené nádory na břiše. Divím se, jak někdo může nosit věci s nápisy firem, slovo adidas je mi dávno protivné. Vůbec se vyhýbám značkám, které se mi cpou před oči. Takže nevím, jestli tu ODS budu opravdu volit.

Nedávno jsem se rozhodl vydat se z Holešovic do Prahy a hledat ně-

co, co bych si koupil: to je přece zajímavý experiment o vztahu mezi člověkem a světem. Chtěl bych něco tak pánského, jako je pro kuřáka lulka. Něco, co se mi bude líbit, i když to bude na nic. Něco, jako je fungující model parního stroje, ale ten nechci. Pomímám videokamery, to by byl další krám do bytu. Po čem se ale opravdu často dívám, to je skleněné červené těžitko. Máme těžitek dvanáct, různých tvarů, od vejceoidu přes krychli po jehlan, ale nemáme žádný kužel, a hlavně nám chybí těžitko barvy červené: oni je neumějí udělat?

Mám mnoho zajímavých věcí. První byly housle, které mi dala paní učitelka. Bratranec Ludvik mi dal dřevěný hlavolam. Synové mi dali harmoniku. Mám i mikroskop. Nejzajímavější věc je glóbus Měsíce, poslal mi ho syn z Francie. Často si lehnu na gauč, rožnu Měsíc a prohlížím si terén, kudy a jak by se kam šlo. Je to fantasticky hrozné!

Prošel jsem Revoluční a Dlouhou třídu, odbočil do Celetné, vstoupil do všech pasáží. Zjistil jsem, že věcí, jež se všude nabízejí, je typově jenom asi třicet! Rád se dívám na takové ty keramické obrázky k zavěšení, na nichž jsou roztomilé výjevy, postavy, tváře.

Ale proti tomu hned najdu důvod: že za patnáct dvacet let se mi to omrzí.

Vstoupil jsem do několika prodejních galerií. Do některých obchodů zásadně nevstupuju: nechci přilákat pozornost prodavače, když nic nechci. Prošel jsem z Malého rynku průchodem do Michalské. Je tam vinárna, mívám chuť vejít, ale od vinařů na Slovácku vím, že to není výhodné. Krom toho sedět sám u sklenky vína je jako čekat na někoho neznámého, kdo neví, že by mohl přijít. Až jsem došel k obchodu s hudebními nástroji a konečně jsem se rozhodl: koupil jsem si kalafunu.

21. května 2002

Literární květen

Naštěstí měl Tomáš Baťa kolem sebe lidi, kteří věděli, že dobrý podnikatel má podporovat kulturu, neboť je to také investice: jemnější a předvídavá. Měl tedy Zlín už v jeho době jistá kulturní zařízení, lidi a ctižádost. Kulturní vědomí se živilo z výroby a obchodu, až dosáhlo jisté síly a prestiže právě v době, kdy zlínské obuvnictví zaniklo.

Já vedle pravých, hospodářských příčin vidím ještě jednu, možná větší: že ve Zlíně nepřežil komunismus žádný baťovec. Neboť baťo-

vectví znamená nezdolnost a podnikavé jednání nad běžné možnosti, zvyky a představy. Považuji to za národní nehodu.

Vedle této myšlenky, citově zjednodušené, nemám dobrou informaci, čím se tedy živí dnešní Zlín. Teď se stává krajským městem, a dokonce si založil univerzitu Baťova jména. Myslím, že v původním smyslu to univerzita není, neboť neobsahuje humanitní směry. To však neznamená, že by svým žákům nemohla dát úplné vzdělání. Nebo je k němu dál pobídnout: tato škola vychovává lidi k činnostem, na nichž kultura má žít teď. Na filozofii dnešní život nejede. Kdy jel?

O tomto jsem přemýšlel v několika minulých dnech. Zúčastnil jsem se ve Zlíně festivalu Literární květen. Uspořádali ho studenti fakulty multimediálních komunikací. Tedy pět či šest studentů se z nezkoušenosti odhodlalo k podniku, u jakého by si starší a zkušenější o sobě mysleli, že jich musí být dvacet. Sehnali peníze, pozvali devatenáct spisovatelů. Literární program běžel na pěti místech. Dopoledne pro školní mládež, večer pro veřejnost, někdy i na dvou zároveň. Kromě toho přednášky související s knihou. Já jsem měl jedno setkání se žáky středního odborného učiliště a jedno večerní čtení v Baťově vile, kam jsem, zvědav, vstoupil poprvé. Pořád jsem vnímal propast času, jež mě dělí od mé mladé bezejmennosti a úzkostné ztracenosti v obrovské fabrice a v internátě, a ještě ve stavu války.

Vzpomněl jsem si, jak jsem právě za takového jarního času šel z internátu do knihovny a uslyšel z tlapačů neuvěřitelnou zprávu: o vypálení a vyvraždění jedné české vesnice Němci.

Napadlo mi, že možná i mnohý z těchto mladých lidí by dnes potřeboval povzbuzení a posílení ve své orientaci... a může je najít v literatuře: když do ní najde branku.

Tím větší význam má to, že studenti fakulty, která je cvičí v zacházení se všemožnými „médii“, se zaměřili na literaturu. A je pravda, že „multimediální studium“ může v člověku vzbudit touhu, zvědavost a potřebu dalšího studia a vlastní tvorby. Neboť i obratný zacházeč s technikou a formou zůstane planý bez dějin, bez jazyka, bez krajiny...

Obvykle a globálně pozoruju mladé lidi s rozčilením a s nedůvěrou. Doufaje však v takové poznání, jaké jsem přijal ve Zlíně při Literárním květnu. Ti studenti by určitě měli dostat nějaký zápočet.

28. května 2002

Výstřely v síni

V jedné diskusi o literatuře srazily se dva názory: že román má mít především poznávací a estetickou hodnotu, a proti tomu názor, že má být projevem společenského svědomí. Proti tomu někdo vzpomněl na výrok, že „v koncertní síni se nestřílí“ (Flaubert?). A tu promluvil jeden spisovatel nejmladšího vydání: „Naopak, střílejme v koncertní síni!“ Nato se ozval muž starého vydání, jenž snad se bál, že se tu nikdo jiný neodváží odporovat módnímu pojetí svobody, a podrážděně pravil: „Tento názor se dnes projevuje otravně často, je škodlivý.“ Mladý muž se dotčeně zeptal: „Proč?“ – „Protože v koncertní síni se nestřílí,“ odpověděl dědek. „To si myslíte vy,“ odsekl cucák, jenž si neuvědomil, co neví: že dva názory formálně rovnoprávné nemusejí být rovnocenné.

Opravdu. Dneska se mnohá hloupost odvolává na svobodu a slabý talent na sebe upozorňuje výstřelem v koncertní síni. Udělat, například, sochu jezdce na koni pověšeném hlavou dolů je příživnictví na díle toho, kdo udělal původní sochu. Jaká škoda, žes na to nepřišel dřív, před Myslbeke, byl by to dobrý vtip! Ano, karikatura má právo. Tu však nešlo o karikaturu díla, byl to výsměch ideji a symbolu. Ale lepší příklad, pro názornost: Právo veřejně močit do slavné fontány měl by ten, kdo by si ji k tomu účelu postavil. Už jsi něco v té koncertní síni zahrál?

Když napíšeš knihu, jež svou jakostí a účinkem bude působit jak výstřel v síni, bude to úspěch. Ale jít do síně jen se ctižádostí vystřelit tam, je drzost a nevychovanost, jaká rozkládá svět. Vidíme ji ve všech oborech. Když třeba někdo morálně tvrdí něco o tom, zda prezident Beneš měl dát rozkaz k boji, a není ani tak starý, jak on byl, nemá odpovědnost ani zrádné spojence. Vychovatelé měli by žákům říkat, že vzdělání začíná otázkami, nikoli výroky.

Nedávno jsme četli a slyšeli, že správce Pražského hradu zakázal umístit na jeho nádvoří nějaká výtvarná díla, a někdo to odsoudil jako cenzuru. Nevyjadřuju se k dílům, ale k módnímu názoru, že co kdo chce, to smí. Proti tomu si myslím, že když někdo, kdo na to má právo, něco zakáže, má to mít klidnou platnost, jako by to povolil. Vedle svobody činu je svoboda odpovědného zákazu. Často čtu, jak dotčený pisatel mluví o cenzuře někde, neznaje praxi redakce.

Jeden dobrý výstřel v koncertní síni tu ale přece máme! Na pražské